

Міністерство освіти і науки України
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА

“ЗАТВЕРДЖЕНО”

на засіданні Вченої ради
УДУ імені Михайла Драгоманова

Протокол № 5

від 27 квітня 2023 р.

Проректор з навчально-методичної

ПРОГРАМА

навчальної дисципліни

МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ РОДИННОГО ТА СІМЕЙНОГО ДОЗВІЛЛЯ

освітнього ступеня бакалавра

галузі знань: 01 Освіта /Педагогіка

спеціальності: 011 Освітні, педагогічні науки

освітньо-професійна програма «Педагогіка дозвілля»

Шифр за навчальним планом ПП 2.14

Київ 2023

Розробник програми:

Ремньова А.Г. - кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки педагогічного факультету
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

Тепла О. М. - кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки педагогічного факультету
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

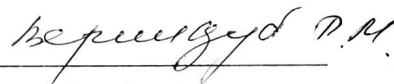
Рецензенти:

Скиба Ю.А., доктор педагогічних наук, доцент, заступник директора з наукової роботи Інституту вищої освіти НАПН України

Паньків Л.І., доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки мистецтва і фортепіанного виконавства Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

Обговорено та рекомендовано до видання на засіданні Науково-методичної ради УДУ імені Михайла Драгоманова «26» квітня 2023 року, протокол № 1

Голова НМР

I. Пояснювальна записка

Навчальна програма обов'язкового освітнього компоненту *“Методика організації родинного та сімейного дозвілля”* розроблена відповідно до освітніх стандартів та освітньо-професійної програми «Педагогіка дозвілля» підготовки фахівців ступеня магістр 01 Освіта / Педагогіка.

Предмет вивчення навчальної дисципліни – сутність, принципи, функції, класифікація, структуру, рівні та форми родинного та сімейного дозвілля, знання яких виступають важливою складовою як теоретичної, так і практичної підготовки майбутнього педагога-організатора культурно-освітньої діяльності і рекреації та підсилюють ступінь його готовності до високопродуктивної професійної діяльності у сфері культурно-просвітницького та дозвіллекреаційного простору.

Міждисциплінарні зв'язки викладання дисципліни «Методика організації родинного та сімейного дозвілля» узгоджені з вивченням української культури, психології, педагогіки, дозвіллезнавством, проходженням навчальної ознайомчої практики на основі міжпредметних зв'язків. Вивчення курсу базується на дотриманні принципів доступності, науковості та послідовності, а саме на знаннях, уміннях та навичках, отриманих при вивченні вступу до спеціальності, загальної психології, педагогіки тощо, а також потребує широкої ерудиції й базових знань з української мови, української культури, екології тощо.

Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою навчальної дисципліни «Методика організації родинного та сімейного дозвілля» є формування у студентів теоретичних та методичних знань, необхідних для організації сімейного дозвілля.

Завдання дисципліни:

- сформуванати у студентів систему знань про сутність, принципи, функції, класифікацію, структуру, рівні та форми родинного та сімейного дозвілля;
- сприяти формуванню компетентностей виконання освітньо-виховної діяльності в галузі організації дозвілля в сім'ї;
- розширити уявлення студентів про характеристику майбутньої професійної діяльності та значущість дозвіллевої діяльності;
- сприяти розвитку інтелектуально-творчого, комунікативного потенціалу студентів, усвідомленню родинних цінностей
- навчити принципів конструювання різноманітних культурно-дозвіллевих програм, способам їх реалізації, застосування педагогічних технологій та методик організації сімейного дозвілля.

Основні програмні результати навчання та компетентності, які вони формують:

№ з/п	Результати навчання	Компетентності
1.	ПРН 2. Знати психолого-педагогічні особливості навчання, виховання та розвитку різних вікових груп населення у сфері культурно-освітнього дозвілля.	ЗК2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, національні цінності й досягнення суспільства на основі розуміння закономірностей розвитку культурно-освітньої галузі, її місця в загальній системі знань про природу і суспільство.
2.	ПРН 9. Здатність впроваджувати новаторський досвід роботи з дітьми, підлітками, дорослими, людьми похилого віку, залучати їх до активної культурно-дозвілдової діяльності	ФК1. Здатність здійснювати педагогічну діяльність в установах культури та освітніх установах.
3.	ПРН 10. Уміти проектувати культурно-освітній розвивальний простір в умовах дозвілля з урахуванням результатів моніторингу	ФК2. Здатність розробляти програми дозвілля в культурно-дозвіллових закладах для населення всіх вікових категорій
4.	ПРН 4. Уміти вільно оперувати методиками організації та проведення індивідуальної, групової культурно-дозвілдової діяльності та рекреації.	ФК8. Здатність розуміти культурні тенденції дозвілдової діяльності та вміння передбачати їх перспективи

II. Орієнтовний тематичний план

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 3 кредити ЄКТС або 90 годин.

№ з/п	Назви модулів і тем	Кількість годин (денна форма навчання)					Кількість годин (заочна форма навчання)				
		Аудитор	Лекції	семінарс	практичн	СРС	Аудитор	Лекції	семінарс	практичн	СРС

1.	Модуль 1. Сім'я – основний інститут виховання особистості. Теоретичні основи організації сімейного дозвілля	20	12	8		25	6	4	2		40
1.1	Тема 1.1. Сім'я: типологія, функції, дослідницькі підходи. Родина. Родинна педагогіка.	2	2			4	1	1			5
1.2	Тема 1.2. Проблеми збереження та розвитку сучасної української сім'ї	3	1	2		3	1	1			6
1.3	Тема 1.3. Сім'я як аудиторія культурно-дозвілдової діяльності	3	1	2		3	2		2		6
1.4	Тема 1.4. Сімейне та родинне	2	2			4	1	1			6
1.5	Тема 1.5. Специфіка сімейного та родинного дозвілля	4	2	2		4					6
1.6	Тема 1.6. Етнопедagogічні основи сімейного та родинного дозвілля	2	2			3					6
1.7	Тема 1.7. Гра в сфері сімейного та родинного дозвілля. «Тихі ігри» у сім'ї	4	2	2		4	1	1			5
2.	Модуль 2. Методичні засади організації сімейного дозвілля	19	12	7		26	6	2	2	2	38
2.1	Тема 2.1. Організація сімейних та родинних свят	3	2	1		4					5
2.2	Тема 2.2. Організація традиційних народних свят. Особливості святкування народних свят у родині	3	2	1		4	1	1			6
2.3	Тема 2.3. Відвідування музею як форма родинного та сімейного дозвілля	2	1	1		4	1		1		5
2.5	Тема 2.4. Театр, кіно, музика у родинному дозвіллі та вихованні	3	2	1		4	1		1		6
2.6	Тема 2.5. Екскурсія як форма організації родинного та	3	2	1		3	1	1			5

	сімейного дозвілля									
2.7	Тема 2.6. Соціально-культурні умови організації рекреаційного дозвілля сім'ї у тематичних парках	2	1	1		4	1	1		5
2.8	Тема 2.7. Організація літнього сімейного відпочинку	3	2	1		3	1	1		6
Разом:		39	7	15		51	12	8	4	78

III. Зміст навчальної дисципліни за модулями і темами

Модуль I. Сім'я – основний інститут виховання особистості. Теоретичні основи організації сімейного та родинного дозвілля

Тема 1.1. Сім'я: типологія, функції, дослідницькі підходи. Родина. Родинна педагогіка

Сім'я як соціальний інститут, її основні функції. Соціокультурні характеристики різних типів сучасних сімей. Класифікація і типологія сім'ї. Основні функції сім'ї. Сучасні напрями досліджень сім'ї. Родина. Родинна педагогіка.

Проблеми сучасності, пов'язані з родиною та сімейним вихованням. Визначення сім'ї. Поняття про сім'ю як малу соціальну групу. Функції сім'ї. Рекреаційна функція сім'ї як одна з найважливіших функцій соціального інституту.

Тема 1.2. Проблеми збереження та розвитку сучасної української сім'ї Інституціональна криза сім'ї, її витоки.

Глобальний характер кризи сім'ї та її специфіка в Україні. Витоки проблем сучасної української сім'ї. Тенденції змін в становищі сучасної української родини. Сутність сімейної політики, її принципи і завдання в сучасній Україні.

Тема 1.3. Сім'я як аудиторія культурно-дозвілєвої діяльності

Аналіз сімейної аудиторії. Соціально-педагогічні й психологічні проблеми, що безпосередньо впливають на її активність у сфері соціально-культурної діяльності. Основні проблеми сім'ї як потенційної аудиторії культурно-дозвілєвої діяльності. Урахування типів сучасної сім'ї у процесі організації культурно-дозвілєвої діяльності. Класифікація груп аудиторії культурно-дозвілєвої діяльності: дитяча, сімейна, підліткова, молодіжна, люди «третього віку».

Особливості основних груп сімейної аудиторії. Примірний перелік завдань соціально-культурних програм для людей похилого віку.

Тема 1.4. Сімейне та родинне дозвілля в структурі культурно-дозвілльєвої діяльності

Галузеві проблеми, що знижують соціально-культурний та особистісний потенціал сфери культури і дозвілля. Проблеми дозвілля в сімейному контексті. Визначення сімейного та родинного дозвілля, сімейної дозвілльєвої діяльності, культурно-дозвілльєвої діяльності в сім'ї. Характеристики сімейного дозвілля. Рівні сімейного дозвілля. Засади реалізації виховного потенціалу сімейного дозвілля. Форми сімейного дозвілля. Роль батьків в організації сімейного дозвілля. Залучення до культурної організації вільного часу дітей як основна функція сім'ї.

Тема 1.5. Специфіка сімейного та родинного дозвілля

Особливості сучасного виховання в українській родині. Значення спільної діяльності з батьками для дитини. Організація спільного дозвілля з дитиною. Культура родинного дозвілля. Проблема підвищення дозвілльєвої кваліфікації батьків як вихователів і організаторів. Міжособистісне спілкування батьків і дітей як найважливіший аспект в культурі сімейного дозвілля. Взаємодія батьків і педагогів-організаторів з питань виховання дітей у сім'ї. Нетрадиційні форми взаємодії педагогів-організаторів із батьками. Формування педагогічної культури батьків.

Особливості організації сімейного та родинного дозвілля. Система закладів сімейного дозвілля в Україні.

Організація діяльності різноманітних соціокультурних установ та об'єднань, завдяки яким батьки та діти мають можливість гармонійно розвиватися, задовольняти свої духовні потреби, підвищувати культурний рівень. Форми й методи роботи дозвілльєвих закладів з дорослими та дітьми, що мають на меті розвиток соціально-культурної активності людини, ініціативи, творчості у сфері культури й дозвілля.

Особливості організації сімейного та родинного дозвілля дітей з особливими потребами.

Тема 1.6. Етнопедагогічні основи сімейного та родинного дозвілля

Традицій, звичаї, обряди як елементи родинної педагогіки. Сімейна та календарна обрядовість як основа сімейних традицій. Виховна цінність обрядів. Вивчення родоводу сім'ї. Традиції гендерного виховання в українській родині. Моральна й естетична цінність народних свят.

Тема 1.7. Гра в сфері сімейного та родинного дозвілля. «Тихі ігри» у сім'ї.

Важливість і значущість гри для розвитку дитини. Гра як створення власного світу, в якому можна встановити зручні для себе правила, позбавитися від багатьох життєвих труднощів. Гра як форма співробітництва, співдружності, співтворчості.

Визначення та сутність гри. Функції гри (виховна, розвиваюча, розважальна, комунікативна, самореалізація, ігротерапевтична, діагностична, корекції, міжнаціональної комунікації, соціалізації та ін.). Характерні особливості ігор (вільна діяльність, творчий характер, емоційна піднесеність, наявність правил та ін.). Вимоги, що пред'являються до правил гри.

Науковий доробок дослідників різних аспектів ігор. Педагогічний ефект гри. Класифікація ігор за видами (за С. А. Шмаковим: фізичні і психологічні, інтелектуально-творчі, соціальні, комплексні). Педагогічна цінність рольових ігор. Змагальні ігри та особливості їх організації. Сутність ігротерапії.

«Тихі ігри» у сім'ї. Художньо-творча діяльність. Настільні ігри. Розвивальні ігри (на уважність, розвиток окоміру, формування зорової пам'яті тощо). Конкурси та вікторини Інтелектуальні ігри.

Модуль II. Методичні засади організації сімейного та родинного дозвілля

Тема 2.1. Організація сімейних та родинних свят

Сімейне свято. Значення свят у родинному дозвіллі.

Класифікація сімейних та родинних свят. Поняття сценарію сімейного свята.

Різновиди сценаріїв театралізованих масових заходів. Етапи роботи над сценарієм сімейного свята. Алгоритм проведення сімейного/родинного свята. Обсяг та хронометраж сценарію сімейного свята.

Тема 2.2. Організація традиційних народних свят. Особливості святкування народних свят у родині

Виховний ефект народних свят. Вибір свята для сімейного дозвілля з огляду на семантику (сене) свят, традиції їхнього проведення: Різдво, Масляна, Сороки і Великдень. Різдво, характерні риси Різдва. Етапи підготовки до свята. Вертепний спектакль. Складання святкової програми. Ознайомлення дітей з традиціями відзначення цього свята в інших країнах. Структура сценарію святкування Масляної. Сороки - свято весни. Особливості святкування дітьми молодшого дошкільного віку, дітьми старшого дошкільного віку. Великдень. Система підготовки і проведення свята.

Тема 2.3. Відвідування музею як форма родинного та сімейного дозвілля

Музей, його види, функції. Педагогічна цінність музеїв. Етапи підготовки до відвідування музею. Облік інтересів та вікових особливостей дітей дошкільного віку при виборі видів і змісту музейних експозицій. Інтерактивні форми музейної педагогіки.

Організація домашнього музею. Поняття про колекціонування. Способи систематизації предмети в колекції. Складання домашніх експозицій музейного типу. Оформлювання експозицій. Форми поповнення домашньої колекції.

Тема 2.4. Театр, кіно, музика у родинному дозвіллі та вихованні

Театральні види та жанри, їхня характеристика. Етапи підготовки до відвідин театру, кінотеатру, філармонії, вистав. Залучення дітей до театрального мистецтва. Основні етапи формування глядацької культури. Організація домашнього театру.

Тема 2.5. Екскурсія як форма організації сімейного дозвілля

Екскурсія як форма організації сімейного дозвілля. Облік інтересів та вікових особливостей дітей дошкільного віку під час виборів видів, форм та змісту екскурсій (краєзнавчі, архітектурні, відвідування зоопарку, лісопарку тощо). Цілі та завдання екскурсійного дозвілля.

Тема 2.6. Соціально-культурні умови організації рекреаційного дозвілля сім'ї у тематичних парках

Рекреаційне сімейне дозвілля. Рекреаційно-оздоровча діяльність. Рівні рекреаційної діяльності. Специфіка організації сімейного дозвілля засобами рекреаційних технологій. Тематичний парк як посередник між сім'єю та активним сімейним дозвіллям. Форми рекреаційного дозвілля сім'ї в умовах парку. Види тематичних парків. Особливості організації рекреаційного сімейного дозвілля в умовах тематичного парку. Соціально-культурні умови, що дозволяють підвищити ефективність організації рекреаційного дозвілля сім'ї в умовах тематичного парку.

Тема 2.7. Організація літнього сімейного відпочинку

Форма і зміст літнього сімейного відпочинку. Вибір форми і місця для сімейного відпочинку. Зміст діяльності дитини під час подорожі. Комплекс рухових вправ для зняття втоми під час подорожі. Відпочинок на морі. Спільні ігри дітей з батьками на пляжі. Творчі заняття у вечірній час. Оздоровчий, пізнавальний і виховний вплив відпочинку на дачі. Продумування суспільно значущих обов'язків для дитини. Найбільш прийнятні форми організації відпочинку на дачі. Оздоровчо-розважальна програма спільного відпочинку.

IV. Засоби діагностики успішності навчання

Форми і методи поточного контролю.

Методи усного контролю: індивідуальне опитування (індивідуальний тьюторіал), фронтальне опитування (груповий тьюторіал); *методи письмового контролю:* поточне письмове тестування; *методи комп'ютерного контролю:* комп'ютерне тестування; *методи самоконтролю:* уміння самостійно оцінювати свої знання, самоаналіз.

Критерії оцінювання знань студентів. **Індивідуальний тьюторіал** (*критерії оцінювання:* рівень наукового аналізу підбраного матеріалу, самостійність викладу думки, майстерність доведення власної точки зору, послідовність і системність усної презентації індивідуального тьюторіалу, доцільність використаних презентаційних засобів, опертя на інформаційні джерела).

Груповий тьюторіал (*критерії оцінювання:* - самостійність позиції; логіка і послідовність виступу; повнота викладу думки; креативність; уміння вести наукову дискусію, презентаційні засоби).

V. Форма підсумкового контролю успішності навчання

Формою підсумкового контролю успішності навчання є залік (максимальний бал – 100). Бали, що присвоюються здобувачам вищої освіти є сумарним показником поточного оцінювання

VI. Основні й допоміжні інформаційні джерела для вивчення курсу

Основні:

1. Бабенко Н. Б. Дозвілля сім'ї. Теоретичні та емпіричні аспекти : монографія. К. : ДАКККіМ, 2001. 157 с.
2. Борисенко В. К. Традиції і життєдіяльність етносу: на матеріалах святково-обрядової культури українців. Київ: Унісерв, 2000. С. 105.
3. Ігнатенко І. Діти в обрядово-магічних практиках сільського соціуму. Життєвий цикл людини в обрядах та віруваннях українців: навч. посібник для студ. вищ. навч. закл. К., 2015. 176 с.
4. Йовенко Л.І., Терешко І.Г. Традиційне родинне виховання українців: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Умань: РВЦ «Софія», 2010. 239 с.
5. Клід І., Женчук М. Цікаве й корисне дозвілля. Організація літнього відпочинку: посібник. Тернопіль: Підручники і посібники, 2011. 64 с.

6. Маценко Л. М. Педагогіка сімейного виховання : підручник. Київ : ЦП «Компринт», 2019. 376 с.
7. Організація культурно-дозвілєвої діяльності молоді: методичні рекомендації / укл. О. С. Гайдук. Ужгород 2020, 15 с.
8. Паскаль О.В. Соціальна робота у сфері дозвілля : навч. посібник. Одеса: Поліграф, 2007. 120 с.
9. Петрова І.В. П Дозвілля в зарубіжних країнах: підручник. Київ: Кондор, 2005. 408 с.
10. Формування сімейних цінностей в учнів загальноосвітніх навчальних закладів : посібник / Л. В. Гончар, І. М. Мачуська, К. М. Павицька, А. В. Хижняк ; за заг. ред. Л. В. Гончар. Харків: «Друкарня Мадрид», 2016. 176 с.

Допоміжні:

1. Алексеєнко Т. В. В чому сутність гуманних взаємин батьків і дітей? *Рідна школа*. 2001. № 3. С. 33–36.
2. Бабенко Н. Б. Інтеграція родинних традицій, свят і обрядів у форми культурогенної життєдіяльності сучасної сім'ї. *Науковий соціум*. 2005. 1(6). С. 72-82.
3. Белецька І. В. Сімейне дозвілля як чинник формування сім'ї. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*. 2011. № 4. С. 72-80.
4. Бойко О.П. Культура дозвілля у суспільстві ризику : монографія. Суми : «ДВНЗ УАБС ДВУ», 2011. 285 с.
5. Волкова Н.П. Педагогіка : посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : Академія, 2001. 576 с.
6. Гакман А. В., Байдюк М. Ю. Закордонний досвід рекреаційно-оздоровчої діяльності у рамках дозвілля з людьми похилого віку. *Молодий вчений*. 2016. №11 (38). С. 116–119.
7. Кондрашова, Л.В., Лаврентьєва, О.О., Зеленкова, Н.І. Методика організації виховної роботи в сучасній школі: навчальний посібник Кривий Ріг : КДПУ, 2008 187 с.
8. Кравченко Т. В. Спілкування - важлива умова гармонізації взаємин у сучасній сім'ї. *Зб. наук. пр. Уманського пед. ун-ту*. К. : Науковий світ, 2000. С. 45-58.
9. Кравченко Т. В. Технологія сімейного спілкування та її складові. *Сім'я та шлюбно-родинні стосунки в Україні* : зб. наук. пр. Української Академії державного управління при Президентові України. Київ : Вид-во УАДУ, 2001. Вип. 1. С. 61-70.
10. Лукашевич М. П. Соціологія сім'ї: теорія і практика : навч. посібник. Київ: ІПК ДСЗУ, 2012. 186 с.

11. Любчак Л.В. Родинна педагогіка: Курс лекцій: Посібник. 2-е вид., доп. Вінниця: ФОП Корзун Д.Ю, 2012. 150 с.
12. Небезжанська О. А. Зростаємо разом: практикум сімейного дозвілля. Київ: Книга, 2013. 112 с.
13. Пінчук О. Є. Сучасні технології організації сімейного дозвілля в музеях просто неба. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Педагогічні та рекреаційні технології в сучасній індустрії дозвілля». Київ, 2004. С. 96-98.
14. Плівачук К.В. Традиції і тенденції морального виховання в українській родині. URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=2813.
15. Повалій Л. Батьки і діти: як досягти взаєморозуміння. *Шкільний світ*. 2003. Січ. (№3). С. 3-4.
16. Родинне свято. URL: <https://vseosvita.ua/library/roдинne-svato-66432.html>.
17. Сценарій родинного свята "Тепло сімейного вогнища". URL : <http://fermer.org.ua/blogs/scenari-prazdnikov/scenar-i-rodinogo-svjata-teplo-s-meinogo-vognischa.html>
18. Сценарій сімейного вечора "Традиції сім'ї". URL : http://libkor.com.ua/php/fulltext_files/Traducii_simi.pdf
19. Сушицька І. М. Особливості дозвіллевої культури сучасної української сім'ї. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*: наук. журнал. Київ: Міленіум, 2013. № 4. С. 126–131.
20. Токарева Л.Д. Психологічні особливості дозвіллевої діяльності як фактор розвитку особистості дошкільника. URL: https://lib.iitta.gov.ua/6386/1/%D0%B4%D0%BE%D0%B7_%D0%B4%D1%96%D1%8F%D0%BB%D1%8C%D0%BD_333.pdf
21. Читаю я і вся моя сім'я: програма та методика соціологічного дослідження / Нац. б-ка України для дітей ; уклад. Петренко О.Б. Київ, 2015. 12 с.

Інтернет-ресурси

[http:// www.npu.edu.ua](http://www.npu.edu.ua) (elib@ npu.edu.ua. Електронна бібліотека НПУ імені М.П. Драгоманова

<http://www.nbuv.gov.ua/> Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського

<http://www.mon.gov.ua>

<http://pidruchniki.ws/>

<http://www.twirpx.com/files/psychology/>

<http://nplu.org/> Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого

<https://dnpb.gov.ua/ua/> Державна науково-педагогічна бібліотека НАПН України імені В.О. Сухомлинського